

DOI 10.36074/logos-18.08.2023.68

ОСОБИСТІТЬ: ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ТА БІОЛОГІЧНІ КОРЕЛЯТИ ТА ЇХ ПОТЕНЦІАЛ

ORCID ID: 0000-0003-1672-4479

Аршава Ірина Федорівна
д-р. психол. наук, професор
Дніпровська Академія музики ім. Глінки

ORCID ID: 0000-0003-4979-799X

Баратинська Анастасія Володимирівна
магістр психології, практикуючий психолог

УКРАЇНА

В теперішній час у психології особистості існує чимало підходів до пояснення особливостей поведінки людини. Протягом досить тривалого часу перевага надавалась поясненням, що базуються на урахуванні об'єктивних психофізіологічних та біологічних показників, проте зараз прийшло розуміння обмеженості цих пояснень, бо швидкий прогрес нейронаук обіцяє отримання унікальної інформації і для надійного прогнозування закономірностей функціонування особистості.

Психофізіологічні та біологічні кореляти встановлені для трьох провідних особистісних рис, які згадуються у всіх існуючих типологіях особистості. Йдеться про такі особистісні риси як екстраверсія, емоційна стабільність / нейротизм і психотизм. Ці особистісні риси згадуються як фундаментальні фактори у більшості особистісних типологій, наприклад, у типології, запропонованій МакКрає і Коста, Айзенком і Айзенком (1991), Цукерманом (2002). Вони відбивають основну масу психофізіологічних досліджень, що стосуються індивідуальних відмінностей при дослідженні особистості. На підставі численних досліджень психофізіологічних і біохімічних корелятів встановлено, зокрема, що фундаментальні розбіжності між інтровертами та екстравертами полягають в їх реагуванні на сенсорну стимуляцію і у виявленні показників моторної активності.

Існують переконливі емпіричні дані відносно діапазону різноманітних вимірjuвальних процедур, які вказують на те, що інтроверти є більш чутливими до простої сенсорної стимуляції, ніж екстраверти. Інтроверти демонструють більш низький рівень абсолютної слухової чутливості, мають більш низький больовий поріг і поріг сприйняття шуму, більш високу чутливість шкірних реакцій на тони помірної інтенсивності, більш високу амплітуду реакцій на просту фізичну стимуляцію та ін. Інтро- та екстраверти розрізняються у виявленні моторної поведінки. Зокрема, встановлено, що екстраверти швидше реагують на прості моторні стимули, ніж інтроверти. Ці результати стосуються диспозиції екстравертів до жвавості, активності, схильності до спілкування з іншими (Айзенк і Айзенк, 1991). Їх бажання брати участь у атлетичних видах спортивної діяльності, неможливість стримувати протягом тривалого часу свою активну поведінку у середовищі, яке обмежує її виявлення: їх перевагу до фізичної активності. Більше того, отримані емпіричні дані з використанням психофізіологічних методів, свідчать про те, що розбіжності у моторній активності між екстравертами та інтровертами можуть бути віднесені на рахунок процесів, які відбуваються у периферичній нервовій системі. Більш новітні дослідження з використанням електоркортикальних та біохімічних методів стосовно проявів екстравертами більшої швидкості

моторних реакцій та більшої сенсорної чутливості також підтверджують розглянуті вище дані.

Стосовно психофізіологічних та біологічних корелятивів нейротизму, то у класифікації, запропонованій Айзенком (1991), а також у п'ятифакторній моделі МакКрає і Коста нейротизм розглядається як аспект вимірювання емоційної стабільності / нестабільності, який оцінює відмінності в переході від одного тону настрою до іншого, відмінності у інтенсивності негативних афективних реакцій, тривозі та напруженні. Нейротизм розглядається як важливий фактор, що передбачає можливість упорання людині зі стресом, ефективність у міжособистісній взаємодії та можливість розвитку клінічного рівня розладів, які проявляються у депресії, тривозі і агресивності (Цукерман, 2005). Відповідно з цим, нейротизм був об'єктом інтенсивних психофізіологічних досліджень, проте найважливіші аспекти прояву нейротизму у поведінці дуже рідко згадувались в дослідженнях, в яких використовувався аналіз простої фізичної стимуляції. Психофізіологічні методи, за допомогою яких реєструвалась електродермальна, електрокортикальна активність, плацебо – активність, виявились особливо чутливими до змін в інтенсивності стимуляції. Проте було встановлено, що чутливість до стимуляції не є визначальним аспектом розбіжностей у нейротизмі.

Психофізіологічними методами була підтверджена вразливість показників у індивідів із високими показниками нейротизму до стимуляції негативною валентності, пов'язаної із соціальним стресом і загрозою власному Я. Цей тип відмінностей було статично підтверджено. Нейротизм виявився найбільш важливим фактором, який детермінує загрозу виникнення депресивних та тривожних розладів.

У три факторній моделі Айзенка всі три фактори – екстраверсія, нейротизм і психотизм пов'язані певною мірою із імпульсивністю. Існує великий обсяг наукових даних у психофізіології, що включає результати дослідження індивідуальних розбіжностей в чутливості до пошуку зовнішньої стимуляції; на підставі яких можна зробити такі основні висновки:

- на базовому рівні збудження індивідуальні розбіжності суттєво не виявляються у показниках шкірно – гальванічної реакції, десинхронізації частоти серцевого ритму. Ці нульові ефекти дозволяють відхилити припущення, що високий рівень чутливості до пошуку активації характеризується низьким рівнем збудження;

- наявною є достатня кількість емпіричних даних відносно того, що високий рівень пошуку активації асоціюється з більш високим рівнем інтенсивності стимуляції. Більш висока сенсорна реактивність інтровертів порівняно з екстравертами до простої сенсорної стимуляції, яка спостерігається при використанні різноманітних психофізіологічних та електрофізіологічних процедур, є загальноновизнаним фактом;

- відмінності в характеристиках моторних реакцій між інтровертами та екстравертами виявлені за допомогою психофізіологічних методів дослідження. Більш високий їх темп у екстравертів при реагуванні на прості стимули і відсутність латентних періодів при вимірюванні швидкості переробки інформації, вказують на участь периферійних та / або кортикальних моторних процесів як релевантних детермінант індивідуальних розбіжностей в екстраверсії.

Огляд психофізіологічних та біологічних досліджень, наведений вище, мав на меті привернення уваги до ролі біологічної основи особистості у зумовленні

індивідуальних розбіжностей. Протягом останніх десятиріч нейронаука отримала нові дані, конструкти, моделі, спрямовані на те, щоб поліпшити розуміння біологічних детермінант поведінки. Майбутні ж дослідження повинні мати на меті отримання більш надійних даних і застосування їх у парадигмі дослідження особистості.

Список використаних джерел:

- [1] Максименко С.Д. Генезис существования личности. – К.: Изд-во ООО «КММ», 2006. – 240с.
- [2] Носенко Е.Л., Аршава І.Ф. Сучасні напрями зарубіжної психології: психологія особистості. – Д: Вид-во ДНУ. – 2010. – 264с.
- [3] McCrae, R.R., Martin, T.A. and Costa, P.T. (2005). Age trends and age norms for the NEO Personality Inventory – 3 in adolescents and adults., *Assessment*, 12 (4): 363-73.
- [4] Zuckerman, M. and Gagne, M. (2003) The COPE revised: Proposing a 5-factor model of coping strategies, *Journal of Research in Personality* , 37(3): 169 – 204.